

RADVÁNYI ERVIN
Ezerkilencszáznyolcvanhét

Az utolsó vendég után is becsukódott az ajtó. Hőgyész megkönnyebbülten törölte le arcáról a születésnapját ünneplő házigazda kellemes mosolyát; lazított, kinyújtózta elgémberedett arcizmait. Sarolta mintha maga is csak erre a percre várt volna, pezsgőt töltött két talpas kristálypohárba.

– Végre – mondta –, elment ez a sok marha. Isten élteszen, öreg! – Ittak, aztán letette a kisasztal lapjára a poharát a Hőgyész István író címére érkezett táviratok mellé. – Az én ajándékomra még nem is jutott idő – jegyezte meg, mint utóbb kiderült, jelentős mosollyal. Molett természetéhez képest fiatalos fűrgeséggel eltűnt a szobájában, és egy levélcsomaggal jött vissza, amely fakókék szalaggal volt átkötve. – Ezt értékelni fogod. Azt hiszem, sikerült valami eredetit kitalálnom.

Hőgyész meglepődve nézte.

– Mi ez?

– Dokument. A hozzám írott szerelmes leveleid. Úristen, mikor írtad őket!... Nem fogod elhinni, majdnem valamennyi megvan. Időrendben összeraktam. A mamáék padlásán találtam rájuk, a hajókoffer fenekén. – Az asszony úgy mosolygott rá, ahogyan harminc-egynéhány éve, amikor először csókolta meg egy hóember mellett, verébnyuvasztó fagyban a Vérmezőn. Hogy lehetett ebbe a nőbe szerelmes lenni?...

– Elvégre memoáron dolgozol. Azt akarom, hogy sikered legyen vele. Nemcsak amolyan szokványos, sima megjelenés, kis hír az Új könyvek rovatban, de igazi, fölpezsdítő siker. Megérdemled. Sláger példányszám, árulják pult alól, legyen beszédtema, és a tévében vitatkozzanak rajta.

Gyanakodva bámult rá. Mi ütött belé, éppen a születése napján? Lelkesülten magyaráz, hosszú körmű, tömpe ujjai mint kövérkés madarak röpködnek előtte.

– Te most memoárt írsz, önmagadat. Az életedet, hogy mikor mit gondoltál, tettél, meg éreztél. Óriási, miken mentél keresztül! Kész dráma, sőt történelem. Fényesen bizonyíthatás a saját korabeli soraiddal. Kár lenne hasalni, amikor a színtiszta valóságot is írhatod...

Hasalni?... Ez berúgott?

– Sári – mondta szigorúan, de Hőgyésznek hátat fordított, visszasietett a szobájába, félig nyitva hagyta az ajtót, eltűnt a szekrényében, a mélyben kotorászott, a tompora tért ölelően, expanzívan feldudorodott. A férfi egy másodpercig elmerült a látványban, mint egy önsanyargató szerzetes, aztán elfordította megviselt tekintetét. Sarolta ezúttal két csomaggal tért vissza. Ezek spárgával voltak összekötözve, nagyok voltak és sárgás színűek. Újságköteg volt mind a ket-

tő, az egyik kisebb, a másik nagyobb. A pillantása megint tele volt jóssággal, úgy nézett rá, kezében a lógó csomagokkal, mint egy örömtől fénylő, hírlapkiadó arkangyal.

– Dokument. Mindenféle protekcióval majd egy hónapig bogarásztam a sajtóarchívumban.

Leejtette az asztalra a két köteget. Halványszürke por és fanyar enyészetszag szállt fel belőlük.

– A cikkeid, tata. Amiket akkoriban írtál. Hogy ma ne kelljen az ujjaidból szopnod.

Hőgyész István leült. Hogy mi?

– Nem érted, szívecském? Színaranyat ér. Tévedhetetlen iránytű, készséges informátor, hogy mit írtál, hogy gondolkodtál, miféle ember voltál akkoriban. A saját cikkeid. Megvan valamennyi, a legrázósabb idők! Emlékeztet, ha éppen kihagyna a memóriád. Gyerekjáték lesz így dolgozni, puskázhatsz belőle!

Az író émelgyést érzett a gyomra tájékán, mint amikor este székelykáposztát eszik, és nincs otthon bilagít.

– Kösz az ajándékot. Csakugyan eredeti.

Sára a bal kezét ünnepélyesen a nagyobbik újságkötegre tette, másikkal a poharáért nyúlt.

– Úgy örülök, mint a talált kincsnak. Tarolni fogod a babért, tiéd lesz az év könyve, érted?

Hőgyész néha úgy érezte, nem harmincnégy, de háromszáznegyven éve nem ismeri a feleségét. Megpróbálta belefűrní a szemét a szemébe.

– Honnét az öregistenből jutott eszedbe ez az egész?

Sári lecsapta a poharat.

– Hát még most se érted? A sikeredért. Te azzal fogod szédíteni az olvasót, a kritikát, hogy őszinte vagy. Szépen kimásolod a leveleiből, a cikkeiből a valódi, hiteles életedet. Kitergeted, amid van.

Az író mosolyogva megveregette az asszony arcát. Inkvizíció kéne neki, gondolta közben. Víziója támadt: boszorkányégetés a Vörösmarty téren, nagy máglya a zserbó előtt, Sarolta sistereg, mint a pörc a serpenyőben, és ő, Hőgyész István, időnként rádob a tűzre egy-egy aprófát.

– Csacsi – mondta –, az életet nem lehet másolni, az ilyesmi törvényszerűen megbosszulja magát. Az ember azt hiszi, ez a téma kész regény, és leírva kiderül, hogy alaktalan massa. – Átment szakmai fölénybe. – Művé kell formálni, boci.

– A regényt. De nem a memoárt. Az legyen alaktalan massa. Csak úgy van benne pláne.

„Ki az isten fűti ezt a nőt?”

– Elolvastam az első százötven oldalt. A hatvanéves Hőgyész István sűg a huszonéves Hőgyész Pistinek. Találkozás egy fiatalemberrel. Megmondja neki, milyen volt, mit érzett, mit művelt és mit nem a legrázósabb időkben, negyvennégyben, negyvenkilencben, ötvenegyben, ötvenhatban, s a többi. Ez a bölcs, korrekt ifjú Hőgyész tisztán

látott, elválasztotta az ocsút a búzától (mindig tudta, éppen melyik a búza és melyik az ocsú!), és higgadtan, éretten ítélte. Utálom. Ebbe szerettem én bele?

„A szentség. Mire megy itt ki a játék?”

Hőgyészné lefejtette a levélkötegről a foszladozó szalagot. Sárga postai borítékok, megfakult címzés, Németh Sarolta Helyben, kockás papírlapokra írt sűrű, apróbetűs sorok, egy huszonéves ifjú ember kitárulkozó, szenvedélyes vallomásai. Az asszony kivette koper-tájából az egyik levelet.

– Itt a vágyaidról írsz, hogy csak nekem akarsz adni mindent – futotta át a sorokat –, a gerjedésedet, a férfi szent hevületét. A tested tűzben ég, ha rám gondolsz, és arra a megváltó éjszakára, amikor a szüleid elutaznak Pécelre a Tóni bácsihoz. Mert akkor végre izzón magadhoz ölelsz.

Fagyottan nézte az asszonyt.

– De nem is ezt akarom mutatni – folytatta Sára. – Van itt mellette valami. – Diadallal magasra emelt egy géppapírra írott, indigó másolatú szöveget. – Emlékszel? Ez már irodalomtörténet. A legelső műved, amivel megcéloztad a parnasszust. A Szabad Nép pályázatot hirdetett aktuális mozgalmi dalra, tömegeket mozgósító indulóra. – Úgy pillantott a férfira, mint aki jutalomcsókot vár. – Népnevelő-induló. Így kezdődik: „Mosolygó arccal fogadjuk őket / A kedves vendégeket, a népnevelőket.”

– Észnél vagy? – Ki akarta venni a kezéből.

– „Beszélgettünk erről-arról / Tervkölcsonról, Kóreáról...”

– Sári!

– „Ablakon túl hullik a hó / Sztahanovról folyik a szó...”

A papírért kapott, de az asszony máris egy következő borítékot kotorászott. – Egy másik apró epizód. Tudod, amikor statisztáltál az Operában, hogy valami pénzhez juss. A Jóisten sugallta azt a szokásod, hogy bármit alkotsz, nekem ajándékozol egy másolatot. – Négyrét hajtogatott, gyűrött papírlapot húzott elő. – Faliújságcikk. Magad rajszöveget ki a Magyar Állami Operaház DISZ-bizottságának táblájára, A statiszta hangja rovatba. Küzdjünk az operaszínpad megtisztításáért! Először azt hittem, takarítóbrigádot szervezel, trisóval felmosni a deszkákat, de kiderült, hogy eszmei tisztogatásra szólítasz fel. Söpörjük ki a dalszínházak színpadáról a királyokat, őrgrófokat, hercegnőket, a hűbéri parasztnyúzás ingyenelő heréit. Mi szükségünk epekedő trubadúrokra – teszed fel a kérdést –, az árutermelő mamutbirtok köldöknéző Leonoráira, meg a feudális extraprofiton élősködő Luna grófokra? Ez kell a tömegeknek? Új példaképeket az operaszínpadra!

– Ez nem igaz.

– De igaz. Tessék, itt van a here kétszer is. Dokument. Az Aidában is statisztáltál, itt a kivágott fénykép

a színházi lapból: a bevonulási jelenetben büszkén feszítesz Radamesz mögött. Valami rúdon egy győzelmi jelvényt cipelsz, mint május elsején a Rákosi-képet. Hány fotót akarsz elhelyezni a kötetben?

– Hogy mit?

– Nahát ezt az aidásat ki ne felejtse. Kitűnően fog illeszkedni a faliújságcikkhez.

Kis csönd lett, az író felállt, ásitást mímelt, ütögette a szájára a tenyerét, mintha a maga részéről befejezné a beszélgetést.

– Hagyd a francba, Saci, mi a célod ezzel a mókával?

Az asszony arcán rózsaszíromként virult ki a jóság.

– Azt akarom, hogy a te emlékezésed más legyen. Tuti siker. Csak ki kell aknázni.

– Ezzel?...

– Óriási trouvaille. Új műfaj. Az úttörőnek kijáró bábér. EGY ŐSZINTE MEMOÁR!

„Egy őszinte memoár. Nem vitás, készült. Ez egy koncepció. De mit akar éppen ma este?”

– A logikád megtámadhatatlan – bólintott elismerően.

– Egy nyílt, kendőzetlen önkivallás. De ha már itt tartunk – jobbával az állat fogva sétálni kezdett fel-alá –, megbocsáthatatlan hiba lenne itt megrekedni, elvégre akadnak az életnek más szférái is.

Ezúttal az asszony nézett rá gyanakodva.

– Természetesen a magánéletre gondolok – folytatta Hőgyész –, igen, a magánélet, amely a kíváncsi olvasónak szintén csemege lehet.

– Éspedig?

– Jaj istenem, hát a szerelem – vált meleg fényűvé a hangja. – A szívek együttdobbanása. Amiről a memoáríró nem hallgathat: harmonikus házasság egy harcos-társsal, egy értő, érző, nagyszerű asszonnyal, aki jóbanrosszban végigkíséri az élet göröngyös országútján.

Sára kicsit csodálkozva nézett rá.

– Én a pályafutásodra gondolok. Óriási ziccer. Gondolj a honorra, tata! Csak a példányszám megemeli cirka százötvenezerrel. A könyvterjesztő utánnyomást fog követelni. A kollégák epeömlést kapnak az irigységtől. Emlékszel, amikor besúgtad egy társadat a főiskolán, és emiatt házkutatást tartottak az apukája lakásán? Hát akad memoáríró, aki nem felejt ki egy ilyet? Ezt írd meg, papus. ETTŐL LESZ JÓ A MEMOÁR!

A férfi gyomrából a torka felé húzódott a hányinger. Ezt az ünnepi beszélgetést, ezt a házastársi tereferét már nem lehet félbehagyni, leinteni: ezt a születésnap tortát már az utolsó morzsáig el kell fogyasztani. De nem egyedül: mind a kettőjüknek!

– Sacikám, jogászember vagy, született érzéked van a logikához, s hogy ne mondjam, a jogegyenlőséghez. Ha már egyszer szót ejtünk ezekről a hajdani kis epizódokról,

az én ifjúságom apró dekorációiról, hogy is hallgathatnánk el – persze közös megegyezéssel, sőt a te határozott követelődre! – néhány akkori csecsebecsét a te káderlapodról. Díszítő elem a hiteles portréhoz. Momentán csak néhány apróság jut eszembe. Egy himihumi epizód: te ötvenhat október végén mint ifjú jogász bementél az üzemed igazgatói irodájába, formás kis öklöddel ütötted az asztalt, és kijelentetted, hogy a Schweigerné meg az öreg Klein származásánál fogva nem képviselheti a munkástanácsban a magyar proletár érdekeit. Ez tény, ezt később az előbbre jutásod meg is sínylette. Én tudom, hogy ez bagatell, és nyugodtan lehet vállalni, de valahogy – kereste a szavakat –, valahogy, boci, mégsem veszi igazán jól ki magát.

Az asszony arca mozdulatlan lett, a vízkék szemekre félig ráhúzódott a szemhéj. „Mint egy lárvá – regisztrálta elégedetten a férfi. – Mint egy meglepődött lárvá.”

– Iszonyú, mit mondtál most – sóhajtottá végül Sára. A csalódottság fájdalma ráncokat redőzött a homlokára. – Hát a gerinc szikrája is hiányzik belőled? Hát milyen erkölcsi alapra épül a mi házasságunk? – Kíégetten bámult maga elé. – Ez megkérdőjelezi egész összetartozásunkat.

„Vérforraló pojáca, na de ennyire?!”

– Nem tehetsz nekem szemrehányást. Itt van például a te plasztikusan kitapintható, leküzdhetetlen anyagiasságod. – Váratlanul a karórájára pillantott. – Erről jut eszembe: a fiunk megígérte, hogy ma késő este felhív Münchenből. Az apja születésnapjára... – Egy percre elérzékenyült.

– Mi az, hogy „erről jut eszembe”?!

Hőgyész széttárta karját.

– Jaj istenem, hát mit csináljak, ha erről jutott eszembe? – Öngyújtóért nyúlt, gondosan keresgélt az alpakka doboz hosszú cigarettái között. – No, szóval, nemrégiben kiderült, hogy te tudtál róla.

– Miről?

– Arról, hogy András fiunk, a tehetséges törvívó, vacillált, miszerint az NSZK-partyján kívül maradjon-e vagy sem.

– Mit beszélsz?

– Mindössze annyit mondok, hogy a döntése előtt neked, az anyjának beszélt a dilemmájáról, épp azokban a napokban, amikor én a tihanyi író táborban voltam. Ennek idestova másfél éve. András itthon is tehetős klubban vívott, utaztak, versenyeztek, már a válogatott kerettségébe is fölmerült, és akkor kapott egy külföldi ajánlatot. Távirat, sürgősen kellett döntenie. Veled beszélt akkor ez a józan mérlegelésre képtelen, befolyásolható kamasz, és te azt mondtad neki, fiam, egy életünk van, hiába hajtasz, te itt csak prolibaró lehetsz OTP-villával meg Zsigulival. A szívem szakad meg, tetted hozzá, az egyszülött gyerekem vagy, de nincs jogom hozzá, hogy megakadályozzam az életed minőségi változását. „Fiam, mondtad, és könnyű csil-

logott a szemedben, NSZK-márkában kapni a havi javadalmazást vagy forintban: egy ilyen differenciát egy életre szóló felelősséggel kell mérlegre tenni!”

Kitörésre számított, egy Vezúv kitörésére, az asszony ezzel szemben a makulátlan tisztesség egykedvű undorával szólalt meg.

– Honnét veszed ezt a szemenszedett, otromba hazugságot?

Hőgyész sóhajtott.

– Tudod, imponáló volt, amikor születésnapj ajándékkul dokumentumokat tettél az asztalra. Az írás bizonyít, ez ellen nincs apelláta. – Felállt, átsétált a másik szobába. Sarolta hallotta, ahogy zörren a kulcscsomó, kinyitja az íróasztala biztonsági zárral felszerelt fiókját. Felbontott borítékkal tért vissza.

– Egy levél, bizony, bizony. Ez föltétlenül a memoár egyik legbecesebb részlete lesz. Hőgyész András adta fel, München, Kaiserstrasse 28. Körülbelül egy hónapja érkezett, no nem ide, hanem a szerkesztőségbe címezve. Fiunk elbeszél benne egy-két dolgot. Fölmerült benne ugyanis, hogy az édesatyja mit sem sejt...

Hőgyész né felállt.

– Nincs jogod beleszólni. A gyerek nem akárki a sportban, és itt gáncsolták. Odakinn pénzdíjas versenyeken vesz részt, itt meg az évi munkája jutalmául vehetett részletre egy Skodát.

Az író hosszúkás arca felsugárzott.

– Saroltam, köszönöm. Mint egy diktafon, mint egy Akai-magnó, rögzítem minden szavad. A kötet egyik gyöngyszeme lesz, fölbecsülhetetlen adalék egy kendőzetlen portréhoz. A benső én kifordítva, mint a számadó juhász subája. Egy szülő – folytatta ábrándos elismeréssel –, aki a pénznem minőségén méri fel, disszidáljon-e a fia vagy sem. Az anyai szeretet, mint a napi valutaárfolyam függvénye! Saci: ez briliáns! ETTŐL LESZ JÓ A MEMOÁR! Ez maga az élet. Hát képes egy elnyűtt írói fantázia ilyen kitalálni?

Az asszony mélyről, öklendezően felmordult, de Hőgyész nem hagyta szóhoz jutni. Élénken gesztikulált, mintha hálás közönség előtt szerepelne.

– Fölmerül a kérdés, a pénznemekhez képest a szívjószág cirka milyen kurzuson található. Az angol font, a svéd korona, a megingathatatlan svájci frank nyilván übereli az anyagi ragaszkodást, a dinár, a tugrik meg a zlotyi kábé egy szinten mozog vele, viszont a szülői melegség minden bizonnyal fölötte áll néhány afrikai fizetőeszköznek, így például a bantu törzsek színes kavicsainak vagy a ruambák zebrapatából csiszolt korongjainak.

Úgy festett, az asszony most csakugyan nem kap levegőt. A némasággal beszédes másodpercek teltek el. Végül méltóságot tükrözve, mozdulatlan arccal felállt, lesimította szoknyáját, és kifelé indult.

– Meddig sülyedhetsz még? Mit tartogathat még az élet? Egy ilyen emberrel élek egy fedél alatt?

„A nagy felismerés – regisztrálta az író. – Hogy kivel él egy fedél alatt. Közben repes a boldogságtól. Az ölébe hullott valami. Most végre kiléphet a bozótból a tisztásra.”

– Hogy mit tartogat? Fogós kérdés. Pedig még tartogat valamit. És a bizonyíték elé egy sejtést mellékelek, egy gyanút, hogy mire is szolgált ez az eredeti születésnap ajándék. Ez a hajdani újságcikkgyűjtemény, amelyiknek az a hivatása, hogy szembesítsen önmagammal és ráébredessen valódi minőségemre. Erre bizony nagy szükség van éppen most, egy döntő lépés előtt... Amikor is az ellenfélnek, vagy mondjuk így, az alperesnek kívánatos minél feketébbnek lennie... A hatodik érzékem, Saroltám, a vizeletem, vagy minék is nevezem, azt súgja, hogy az én készülő memoáromra épülő provokációról van szó, egy magasabb cél érdekében előbányászott epizódokról, jellemhibákról, egy férjről, aki az idők során meghempergőzött hol politikai, hol irodalmi tócsákban. Röviden: olyan ramaty személyről, akivel egy feddhetetlen becsületű asszonynak lehetetlen együtt élnie.

Sarolta erősen figyelt, a férje szavait hallgatva olyan lett az arca, mint egy ügyfelére koncentrázó üzletkötőé.

– Az elgondolás ésszerű – folytatta Hőgyész –, egy írot a rábizonyított szemétségeivel diszkreditálni. Hogy a valóperi eljárás zökkenőmentes és egyértelmű legyen.

– Hm. – Dr. Németh Sarolta néhány hosszú másodpercet áldozott férje felismerésének. – Idehallgass, öreg. Adódik lehetőség az ügy korrekt rendezésére. Mégpedig...

– Nyilván adódik – vágott közbe a másik –, kettőben dolgoztátok ki, és a társszerző természetesen a barátod, a neves ügyvéd és mindenféle szakértő, akihez hozzá akarsz menni.

Megállt. Hatásosan megformált, emlékezetes pillanatot. Egy asszony erkölcsi kiütés előtt. Novella: nem, inkább tévédarab.

– Rendben van – szólalt meg hosszú csönd után Hőgyészné. – Lojális leszek. Enyém a nyaraló fele,

az arany ékszerek, a két Czóbel, továbbá az ezerhármasm Lada.

– És békésen búcsút veszünk – bólintott a férfi. – De a történetnek ezzel nincs vége. Mert én bizony ezt az akciót is beillesztem a kötetbe, ezt az aranyat érő felismerést. – Győztesen magasodott Németh Sarolta fölé. – Hogy az én hites feleségem, értő-érző barátom, a leghűbb

társ jóban-rosszban: egy számító, pénzéhes, kétszínű kurva. Ezt is bele kell írni. ETTŐL JÓ A MEMOÁR!

Sokáig hallgattak. Az asszony arcáról eltűnt a tartás, eltűnt róla minden: csupasz lett, leplezetlen és öreg. És ettől Hőgyész is mehökkent. A diadal, a pillanat hatása kihűlt, megfagyott benne, ahogy nézte volt feleségét.

– Egy alkotói illúziótól azért meg kell, hogy fosszalak – mondta szárazon az asszony. – Te, öreg, nem fogod másképpen megírni az életed. Te hagyományosan fogod megírni, józanul szelektálva a tényeket, megfontoltan mérlegre téve mindazt, ami volt, és akik voltak. És nem fogod vállalni egy az egyben igazi önmagad – ergo engem sem.

A hallban hosszú csöngetésekkel megszólalt a telefon. Egyszerre ismerték fel, hogy interurbán jelentkezés.

Hőgyészné vette fel a kagylót.

– Halló, várok. – A hangja megtelt izgalommal. – Halló... te vagy, Andriskám? Kisfiam... – Megköszöri a torkát. – Igen, megvolt, ahogy ilyenkor dukál. Csak a legjobb barátaink... Meg lehetünk elégedve, idáig három újság hozott cikket apádról. Szépen írtak, nehé időkben ismerszik meg az igazi karakter, ilyesmit... Hogy? Dolgozik, mint egy húszéves, emlékezik, fiam. Te is szerepsz benne, Andriskám, amikor kisdobos voltál meg úttörővasutas... Egy fénykép is lesz a könyvben, amint szalutálsz a Ságvári-állomáson... – Elcsuklott a hangja. – Várjál, adom apádat.

A férfi átvette a kagylót.

– Szervusz, Andriskám, köszönöm... Hatvan év, istenem, nem katasztrófa, túl kell esni rajta. Egyébként?... Megvagyunk, fiam. Ünnepnep, hétköznap, miegymás. Persze. Éldegélünk, ahogy lehet...

